

УДК 821.161.2-94.09Т.Франко:929ФранкоІ.

ЩЕ ОДИН СПОМИН ТАРАСА ФРАНКА ПРО БАТЬКА

У фондах Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка зберігається спогад Тараса Франка, другого сина письменника. Це машинопис (ЛМІФ, група «Ор», інв. №2051), з деякими рукописними правками, найімовірніше, автора, без підпису. Рік написання не зазначено. Однак за деякими висловлюваннями можна спрогнозувати, що це 1940 рік. У публікації збережено мову та правопис автора.

Ключові • Іван Франко, Ольга Франко, Андрій, Петро, Ганна Франки, спогади,
слова • франкознавство.

У невеликих за обсягом спогадах Тарас Франко намагається описати події, які він пам'ятає, починаючи з раннього дитинства: це й часті переїзди по різних квартирах, й облаштування помешкання, і побудова омріяного будинку на вул. Понінського, 4. Ці дитячі спостереження інколи поверхневі, наївні, але цікаві й цінні тим, що показують синівське бачення та розуміння особистості, поведінки, роботи, зокрема літературної праці, його батька, Івана Франка. У дитячій пам'яті збереглося чимало живих спогадів про проведення дозвілля у колі родини, про прогулянки з батьком, захоплення письменника, зокрема доволі детально Тарас Франко описує улюблені місця та безпосередньо процес риболовлі.

Згадує Тарас Франко і про суспільні інтереси й коло спілкування Івана Франка. Однак, коли мова заходить про політичні погляди письменника, то Тарас Іванович обмежується лише тенденційними судженнями, ясно відчувається вплив радянської цензури та офіційних штампів висловлювання.

Ці спогади є цінним доповненням до вже опублікованого двотомника «Вибраного» Тараса Франка, що вийшов в Івано-Франківську 2015 року (упорядники Є. Баран і Н. Тихолоз) та до «Спогадів про Івана Франка» за ред. проф. Михайла Гнатюка (Львів, 2011).

Тарас ФРАНКО

СПОГАДИ ПРО ІВАНА ФРАНКА

Прийшов на світ у Львові, десь при вулиці Зиблікевича¹, числа дому не пам'ятаю, бо дуже малий був, тим більше рік поки що не має значіння.

Пізнійше мої родичі, виразно родичі, не батьки, бо і мати була, а не батько лиш один, перенеслися на Каstellівку², передмістя Львова, і замешкали там при вул. Глибокій. Але знов-таки моя пам'ять не сягає так глибоко. Після науки педології³ тоді я не мав ще⁴ років. Пам'ятаю, щойно, як ми перепровалилися на вулицю Хрестову (Кжижову) 4, тепер, на жаль, ще й гр. Потоцького, і заняли просторе мешкання в партері. Які ж то спомини про батька? Вибачте, читачі, але маленький чоловічок є сам для себе світиком і наперед мусить собі з'ясувати, де він є і що коло нього діється. Отож я завважив, що я не сам, але є ще старший брат Андрій, менший Петро та й у візку щось мале верещить і по ночах спати не дає. Той реб'янок виявився пізніше малодушною сестрою Ганною. Тою дитворою піклувалася цілими днями мама Ольга, худа, чорноока, метка, що засипувала нас патонами російських слів, а часом кричала. Була ще старша помічниця, яку ми кликали «Баба». Батька я не пам'ятаю добре. З життєпису знаю, що він в р. 1893 і дальших працював у редакції Кур'єра Львовського⁵, польського людового (селянського) часопису. З того часу вбилося мені в пам'ять чудне назвисько Вислоуха⁶, одного з співробітників згаданої газети. Батько вчасно, як ми ще спали, виходив до редакції, бачили ми його тільки при обіді, а потім при вечері. Батько розмовляв свobodно, не держучися літературно-української мови. В розмові закидував часто чужими словами і зворотами французькими, польськими, чеськими, німецькими, діалектично-бойківськими, російськими. До нас, дітей, говорив часом на ши-ци, прим. шитидіци, знач. діти, шабидраци, знач. драби. Любив гумор, дотепи і часто переповідав віци⁷ й анекдоти, вичитані в каварні віденській з улюблених «FliegendeBlätter»⁸, з ілюстрованого німецького гумористичного тижневика, що виходив в Мюнхені. Поза тим батько не мав часу займатися нашим вихованням, що силою факту всеціло спадало на маму і виснажувало її так не великі сили.

З наймолодших літ пригадую собі, як я ішов з батьком вулицями міста у вечір, а у всіх домах вікна були ясно освічені і визирали фотографії якогось пана з бакенбардами. Тато казав, що то є ілюмінація, а фотографія – то австрійський цісар. І дійсно, Франц Йосиф I приїхав до Галичини⁹, звиджував Львів та інші міста, але для українців мав лише сакраментальні слова «Adieu, meine Herren»¹⁰. Потім я був ще з татом на Краєвій виставі¹¹, що відбулася у Стрийським парку. Батько

цікавився передовсім виробами української народної і мистецької творчості і на них звертав нашу увагу, пояснював, хвалив. Крім того, батько співпрацював при виданні альбому всіх краєвих риб. Сам тато змалку був і до старости залишився завзятим риболовом. Від часу вистави висіли у нас на стінах усіх покоїв автентичні портрети риб у природних барвах, в штучних чорних рамах під склом. Змолоду привчав нас батько виплітати самим штудерні¹², з густими очками різної величини сіти, на загибель риб'ячого роду. Як тато був з нами часом на літніх вакаціях, то цікавився передовсім рибальством. З того часу вбилися мені в пам'ять фахові слова: сан, довш, волок, в'ятір, клень, щупак, підуста. І я з братами не раз за вказівками покійного батька налазився по воді за рибами, але якось я не злюбив сего ремесла. Ні до вудна, ні до водки мене не тягне. Ми всею ріднею кілька разів виїздили на канікули, розуміється на літні, бо зимових так ніхто не називає, в околиці Стрия міста, і проживали в селі Завадові¹³, а раз у Голбутові¹⁴. В Завадові жили ми у свідомого селянина Дергала, але, що в тісній хаті було повно дівтори господаря, і ми перенеслися до сусідньої просторої хати німецького колоніста Мімцера. Недалеко за селом тато прослідив малу й непоказну річку Колодницю і завважив, що в ній пребагато риб. Батько поїхав до Стрия і купив там сітку якихось чорних орішків. Дома мама замісила трохи тіста. Тато мав великий сачок з держаком і кошик на риби, плетений з лозини. І в гарний, погідний день ми полевою дорогою і стежками між збіжжям вибралися на річку. Тато потовк на камені орішки на дрібно, замісив у тісто і, йдучи берегом, кидав у плеса зрадливу поживу рибам. Ми за той час купалися і вчилися плавати. За яку годину батько покликав нас ловити рибу. В однім плесі плавали по поверхні води величезні клені, марени і підустви, якось чудно крутилися і пхалися з глибини до берега. Тато ходив поважно берегом і сачком на довгім держаку легко і зручно підбирав оп'янілі риби. Ми діти пакували їх до кошика. Раз я з братом несли тяжкий кошик з рибами на дручку до стації. Стрінули нас селяни, й один з них сказав дотепно: «Двох несе, бо одному ніщо». З тими рибами мала потім мама клопіт: чистити, смажити або варити, маринувати. Ще гірша морока була з грибами, яких батько назношував не раз силу-силенну з ліса Радичева в ріднім його селі Нагуєвичах коло Дрогобича, дальше в Яйківцях¹⁵, Циганах¹⁶, Дидьові¹⁷, в Довгополі¹⁸, в Криворівні Косівського пов.¹⁹, нарешті в Підгірках Калуського пов.²⁰ По всіх тих селах ми проживали на вакаціях. Усюди тато лазив за грибами, і всюди мама за них сварилася. Поза тими спорами тато безперервно займався літературною працею, писав, поправляв, робив коректу. Батько писав до пізньої ночі, а пополудні любив задрімати на канапі. Брульонів²¹ не признавав, лише чистописи і ті рідко черкав. Письмо мав нерозбірливе, грубе, мале. Атрамент²² купував у Бромільського²³ цілими ½ літровими фляшками, дуже чорний, пера уживав спеціальних чорних, м'яких. Ідею нового твору часто обговорював з мамою, що фігурувала як видавець журналів «Життя і слово»²⁴, брошур, і писав диспозицією, потім сидів так довго днями і тижнями, аж твір був викінчений.

Недокінчених творів лишив мало. Часом відчитував нам малим частини творів прозових чи поетичних, які нас могли зацікавити. Інших вказівок засягав певно в гурті знайомих, як Олеськів²⁵, Величко²⁶, Щурат²⁷, Коцовський²⁸, Яцків²⁹, пізніше Гнатюк³⁰, Труш³¹, Грушевський³². Батько з природи був оптиміст, любив гумор і погідний настрій, любив фантастичні повісті не лише читати, але й писати. Але Драгоманів³³ жадав реалістичних, товариші-партійці – публіцистичних, широкі маси читачів – патріотичних. Треба було годити одним і другим, і третим. Не раз приходилося величезний талант розмінювати на дрібну монету. При всім тим батько мав серце чуле на людську кривду. Болів його гніт соціальний, ще більше національний, якого зазнавав український нарід у Галичині. Дома, у Львові, була чиста гамарня³⁴. До батька заходили селяни і робітники, одинцем і гуртами, і шукали поради, потіхи, допомоги, нічлігу. Тато з усіма розмовляв приязно, радив, заохочував, відмовляв, наділяв книжками. Петенти³⁵ були то виборці і правиборці тоді, коли батько кандидував на посла, але через великі виборчі надужиття двічі провалився³⁶. Приходили соціалістичні діячі, а пізніше радикальні, проживали Вітик³⁷, Новаківський³⁸, Думка³⁹. Приїздили не раз здалека селяни, передплатники, дописувачі, сількори, полемісти, співробітники редакції, приходили складачі з коректою, переплетники з книжками. Часом приходили дистинговані⁴⁰ і знуджені дами і допитували, яка ціль життя. Тато при обіді не раз обговорював з мамою політичні і редакційні справи, з яких ми, діти, мало що розуміли, часто кепкував з деяких відвідувачів або жалівся. Головний засіб для визволення трудящих з-під гніту капіталістів батько бачив в організації тих же мас для боротьби проти визиску. Для тої справи і сам особисто прикладав руку, часто виїздив на провінцію, в міста і села, скликав віча, виголошував промови, повчав людей, заохочував, у Львові ходив до робітничих товариств. Належав по черзі до різних партій⁴¹, не раз дома лунали прізвища партійних вождів, мєнерів⁴², але все щось батька знеохочувало, і він з партій виступав, не погоджувався з тактикою, або з особами, або потягненнями вождів. Було річею ясною, що бажав служити цілому народові, не замикаючись у тісних рамках партійної доктрини. Про майбутнє робітничого руху висловлювався рідко, написав дещо в статті «Що таке поступ?» про майбутнє народу написав у віршах, найбільш в «Мойсею». Деякий час Тато пролежав у затемненій кімнаті, хорий на очі. Всі покої були положені в одній лінії і там не вільно було через Татову кімнату проходити до кухні. Невигідно і прикро. На щастя, не довго тривало. Раз приїхали до Тата якісь земляки з Великої України або, як тоді фальшиво казали, з Росії, сильні революціонери. Я по-діточому запитав одного з тих панів, якої він народності. Той відповів рішучо, що на світі нема ніяких народів, ні українців, ні поляків, ні руських, а є тільки люди злі і люди добрі. До останніх він, очевидно, зачисляв і себе. Тато усміхнувся на ті слова поблажливо, але мене вони дуже збентежили. Я ще малий був тоді, на каламбурах не розумівся і не знав, що поняття добра і зла є дуже умовні, а нації є, були і будуть. Іншим разом інший революціонер

за обідом так розпалився словесно проти царату і так остро ґестикуював, що ножем заїхав у висячу лампу, з чого ми, діти, щиро сміялися, а батько й мати зажурилися.

Десь під кінець літа 1897 року спровадився до нас на мешкання Юрій Тобілевич, син славного на весь світ українського драматурга Карпенка-Карого. Він привіз лист від свого батька, й Іван Якович без довгих балакань прийняв його на локатора⁴³. Юрій, слухач техніки⁴⁴, швидко заприятелював з нами і вчив нас руханки. Сам вправляв доволі тяжкими гантелями і нас хлопців приспособляв до гімнастики. Початків тої штуки навчила нас мати Ольга. Батько також не за-недбував фізичного руху і вправляв тягарками до пізньої старости, всі четверо дітей заохочував до руханки і спортів, що пізніше мали стати їхнім джерелом заробітку. Ю. Тобілевич скінчив у Львові техніку, поїхав інженером на схід, працював десь на Сибірі, оженився там, приїхав ще раз до Львова по кількох літах і чомусь забув українську мову, говорив лише по-російськи. Десь коло р. 1900 Тато заходився за мамині гроші будувати власну віллу. Дир. «Дністра» Кулачковський⁴⁵ продав Татові парцелю коло Стрийського парку⁴⁶, при глинистій тоді ще вулиці Понінського⁴⁷ і рівночасно з проф. Грушевським почали будову віль. Мама придумала фатальний план вілли, вторуючися ніби то на віллі проф. Антоновича в Києві. Згоджений інженер поляк, польські майстри і робітники викорчували в старім саді на горбку старі груші і яблуні, викопали рови на пивниці, фундаменти і в слотний день у болото спускали угольні камінюки. Роботу не виконали терміново, працювали недбало і дорого, що тільки далось – спартачили. Хата довго сохла, виступали плями на стінах, печі диміли цілими літами, каналізація не функціонувала, вхід з вулиці був прямо страшний, вигляд цілості мало естетичний. Тато мусів зятягнути в банку велику позичку на покінчення будови⁴⁸. З того повставали часті суперечки з Мамою, сплата процентів що кварталу зменшувала і так невелику заробітну платню Батька. Ми мали сім покоїв і всюди стояли по троха дрантивих⁴⁹ меблів. Два покої на горі прийшлося винаймати квартирантам. Проживали у нас переважно земляки із Східної України, найдовше Олександр Вишневський⁵⁰. Тато мало дбав про дім і про нас, зайнятий редакторською працею записок Наукового тов. ім. Шевченка, але писав теж багато оригінальних творів. В непоказній віллі при вул. Понінського, ч. 4, що незадовго має бути замінена на музей ім. Ів. Франка, повстав м[іж] и[ншим] найбільший поетичний твір славетного письменника «Мойсей» (друкований уперше 1905 р.). Іван Франко був полемічної вдачі, як Вишенський⁵¹. Дух протесту характеризує майже всю його творчість не лише публіцистичну, але й поетичну. Фантастику Гофмана⁵² майстерно поєднує з реалізмом Золі⁵³. Замолоду захопився марксизмом, але в старих літах зрозумів, що й національна ідея в боротьбі за існування має велике значіння. Дома не раз про те говорив. Намагання польської шляхти винародовити український нарід в Галичині і на Холмщині вважав боротьбою Дон-Кіхота з вітряками⁵⁴. Польській захланності протиставив хитрість Л[иса] Микити. Націоналістом не був, лиш

гуманістом як Драгоманів. Прихід радянської влади передбачив, але не дожив. Краще майбутнє укр[аїнського] народу віщував і ясно видів по об'єднанню українських земель в державі робітників і селян.

ЛМІФ. Група «Ор». Інв. № 2051. Авторизований машинопис. Без підпису і дати. Ймовірно, 1940 р.

КОМЕНТАРІ

- ¹ *Вул. Зиблікевича (пол. Zyblikiewicza)* – вулиця у Львові. З 1866 до 1941 року названа на честь польського політика, юриста, президента Кракова, голови Галицького сейму. Тепер – частина вулиці Івана Франка: ділянка від вул. Зеленої до вул. Менделєєва.
- ² *Кастелівка* – частина Львова між нинішніми вулицями Генерала Чупринки, Горбачевського, Кастелівка та Кольберга. Дільницю спроектували у 1886–1888 роках на південно-західній околиці міста архітектори Юліан Захаревич та Іван Левинський.
- ³ *Педологія* (від *грец.* παιδός – дитина й *грец.* λόγος – наука) – напрям у науці, який мав на меті об'єднати підходи різних галузей (медицини, біології, психології, педагогіки) до розвитку дитини.
- ⁴ *Вул. Хрестова (Кжижова) (пол. Krzyżowa)* – вулиця у Львові названа так з 1863 року. Тепер – вул. Генерала Чупринки. Згодом перейменовано на честь галицького намісника Анджея Потоцького, якого 12 квітня 1908 року застрелив Мирослав Січинський. Тепер – вул. Генерала Чупринки. На буд. №14, де у 1896–1902 рр. мешкав І.Франко, 1956 року встановлено меморіальну таблицю, а 1986 року її замінено на бронзову, авторства скульптора Петра Мазурика.
- ⁵ *«Кур'єр Львовский» (пол. Kurjer Lwowski)* – щоденна польськомовна газета, яка виходила у Львові у 1883–1935 роках. Серед численних дописувачів і редакторів був й Іван Франко. Співпраця з «Кур'єром» була для нього найбільш плідною з-посеред польськомовних газет: сюди він подав до друку близько 900 публікацій.
- ⁶ *Вислоух Болеслав (1855–1937)* – польський громадський і політичний діяч, публіцист, видавець, редактор газети «Кур'єр Львовский», з якою протягом 1880–1890 років співпрацював Іван Франко.
- ⁷ *Віци (діал.)* – дотепи, жарти.
- ⁸ *«FliegendeBlätter» (з нім. – «Летючі листки»)* – німецький ілюстрований журнал, який видавався у Мюнхені з 1844 по 1944 роки.
- ⁹ *Франц Йосиф I приїхав до Галичини ...* – Йдеться про візит цісаря Австро-Угорщини Франца Йосифа I (1830–1913) під час відвідин Загальної крайової виставки у Львові, головним опікуном якої він був. Візит тривав з 11 до 15 вересня 1894 року.
- ¹⁰ *«Adieu, meine Heroi»* – до побачення, мої герої.
- ¹¹ *Краєва вистава* – Загальна вистава краєва у Львові (сучасною українською мовою – Загальна крайова виставка у Львові, частіше – Галицька крайова виставка) – ярмарок в історії Королівства Галичини та Володимирії, що відбувався з 5 червня до 10 жовтня 1894 року в Стрийському парку у Львові з метою демонстрації культурних і цивілізаційних здобутків. Виставка була присвячена 100-річчю повстання під проводом Тадеуша Костюшка. Вона стала однією з найбільших подій в історії Львова, а також одним з головних містоутворюючих чинників кінця XIX ст.

- ¹² *Штудерний (діал.)* – умілий, майстерно зроблений.
- ¹³ *Завадів* – село Яворівського району Львівської області.
- ¹⁴ *Голобутів* – село Стрийського району Львівської області.
- ¹⁵ *Яйківці* – стара назва села Антонівка Жидачівського району Львівської області.
- ¹⁶ *Цигани* – село Борщівського району Тернопільської області.
- ¹⁷ *Дидьова* – колишне село Турківського району, тепер – село в Польщі, в ґміні Літовищі Бещадського повіту Підкарпатського воєводства.
- ¹⁸ *Довгопол (Довгопілля)* – село на Гуцульщині, тепер – Верховинського району Івано-Франківської області.
- ¹⁹ *Криворівня Косівського пов.* – село на Гуцульщині, тепер – Верховинського району Івано-Франківської області.
- ²⁰ *Підгірки Калуського пов.* – село, тепер – один з районів малоповерхової садибної забудови Калуша. 1903 р. Іван Франко купив у селі хату для свого брата Онуфрія, в якій неодноразово після того бував.
- ²¹ *Брульон (заст.)* – чернетка, ескіз, начерк.
- ²² *Атрамен (заст.)* – чорнило.
- ²³ *Бромільський Ян* – львівський видавець поштівок, торговець папером і канцелярським приладдям.
- ²⁴ *«Житє і слово»* – літературно-художній та громадсько-політичний часопис, що виходив у Львові за редакцією Івана Франка спочатку раз на два місяці (у 1894–1897 роках), а з липня 1896 року – щомісяця, перетворившись із Вісника літератури, історії і фольклору на осередок громадського життя Галичини.
- ²⁵ *Олесків Йосип (1860–1903)* – український професор агрономії, ініціатор масової міграції українців до Канади, популяризатор еміграції з Галичини і Буковини до Канади наприкінці 1890-х років. Навчаючись у Дрогобицькій гімназії, познайомився з Іваном Франком.
- ²⁶ *Величко Григорій (1863–1935)* – учитель гімназії. Зять Івана Озаркевича, дружина Г. Величка – сестра Наталії Кобринської. Г. Величко зустрівся з І. Франком у Болехові та у Львові. У середині 1920-х років переїхав на Радянську Україну, де працював викладачем картографії у кількох вищих школах.
- ²⁷ *Щурат Василь (1871–1948)* – український педагог, літературознавець, поет, перекладач. 1895 року здобув докторат у Віденському університеті. У 1898 – 1934 роках – учитель у гімназіях Галичини. 1914 року обраний дійсним членом НТШ. 1921 року стає першим ректором Українського таємного університету. 1929 року обраний дійсним членом ВУАН. В роки сталінського беззаконня позбавлений цього титулу. В останні роки життя – директор бібліотеки АН УРСР у Львові.
- ²⁸ *Коцовський Володимир (1860–1921)* – україфнський літературознавець, філолог, письменник, перекладач, педагог. Дійсний член НТШ. Співробітник газет і журналів Галичини «Діло», «Зоря», «Учитель», «Записки Наукового товариства імені Шевченка» та ін.
- ²⁹ *Яцків Михайло (1873–1961)* – український письменник, член модерністського угруповання «Молода муза».
- ³⁰ *Гнатюк Володимир (1871–1926)* – український етнограф, фольклорист, мовознавець, літературознавець, мистецтвознавець, перекладач та громадський діяч, член-кореспондент Петербурзької АН (1902), академік АН України (1924), член Чеського наукового товариства (1905), Празької і Віденської Академії наук. Редактор видань НТШ і «Літературно-наукового вісника». Директор Української видавничої спілки.

- ³⁷ *Труш* Іван (1869–1941) – український живописець-імпресіоніст, мистецький критик та організатор мистецького життя в Галичині. З 1898 року проживав у Львові, де активно брав участь у мистецькому і громадському житті, потоваришував з Іваном Франком. Для НТШ виконував різні мистецькі роботи, зокрема портрети.
- ³² *Грушевський* Михайло (1866–1934) – український історик, політичний діяч. Голова Центральної ради Української народної республіки (1917–1918). Член Історичного товариства ім. Нестора-літописця, дійсний член Чеської АН (1914), почесний член Київського товариства старожитностей і мистецтв (1917), багаторічний голова НТШ у Львові (1897–1913), член-кореспондент ВУАН (1923) та АН СРСР (1929), завідувач кафедри історії Львівського університету (1914). Автор понад 2000 наукових праць.
- ³³ *Драгоманів (Драгоманов)* Михайло (1841–1895) – український публіцист, історик, філософ, економіст, літературознавець, фольклорист, громадський діяч, засновник українського соціалізму, представник відомого роду українських громадських і культурних діячів Драгоманових. Один з організаторів «Старої громади» у Києві. Доцент Київського університету. Після звільнення за політичну неблагонадійність емігрував до Женеви, де очолював осередок української політичної еміграції. Професор Вищої школи у Софії.
- ³⁴ *Гамарня (заст.)* – металообробний завод, металоплавильня, кузня. Походить, імовірно, від нім. Hammer – молот.
- ³⁵ *Петент (пол. Patent)* – прохач, подавач заяви, відвідувач.
- ³⁶ У 1895, 1897 і 1898 роках Русько-радикальна партія висувала Івана Франка послом до Райхсрату (Австрійського парламенту) та Галицького сейму, але через виборчі маніпуляції адміністрації, провокації ідеологічних та політичних супротивників – без успіху.
- ³⁷ *Вітик* Семен (1876–1937) – громадсько-політичний і профспілковий діяч на Дрогобиччині. Редагував часопис РУРП «Селянин». 1892 року познайомився з Іваном Франком, був секретарем Русько-української радикальної партії, яку очолювали І. Франко та М. Павлик. Засновник УСДП, посол до Австрійського парламенту (1907–1918).
- ³⁸ *Новаківський* Степан (1863–1936) – селянин, український громадсько-політичний діяч. Посол до Галицького сейму (1895–1901). Іван Франко під час виборів 1895 року відмовився на користь кандидатури Степана Новаківського. 1897 року очолював організований ним селянський виборчий комітет, який висував кандидатуру І. Франка в окрузі Перемишль – Добромиль – Мостиська.
- ³⁹ *Думка* Павло (1854 – 1918) – галицький громадський і політичний діяч, селянин; один із засновників Української радикальної партії, посол до Галицького сейму (1908 – 1918); член Української національної ради ЗУНР; автор поезій.
- ⁴⁰ *Дистингований* – елегантний, вишуканий.
- ⁴¹ 1890 року за підтримки Михайла Драгоманова Франко став співзасновником Русько-української радикальної партії (РУРП), її першим головою (до 1898 р.), підготував для неї програму. 1899 р. І. Франко разом з частиною радикалів та більшістю народовців узяв участь у заснуванні Національно-демократичної партії, з якою співпрацював до 1904 року.
- ⁴² *Менер (заст.)* – керівник партії, угруповання, лідер, проводир.
- ⁴³ *Локатор* (від лат. locatio – розміщення, розподіл) – особа, яка винаймає житло.
- ⁴⁴ *Слухач техніки* – тут: Львівської політехніки.
- ⁴⁵ *Кулачковський* Ярослав (1863–1909) – український галицький громадський діяч, економіст, адвокат. Перший директор страхового товариства «Дністер» у Львові (1893).
- ⁴⁶ Власником земельної ділянки (парцелі), де зараз вілла І. Франка (вул. І. Франка, 152) був краківський купець Йосиф Рог'сек. 1901 року Й. Рог'сек та І. Франко уклали й підписали «Контракт купна-продажі». Згідно з цим документом, Рог'сек три парцелі продав Франкові

«на виключну і необмежену власність, за обосторонно умовлену і добровільно прийняту ціну купна-продажі в сумі: 5852 корон...». Наявність цього документа спростовує всі інші твердження про придбання І.Франком ґрунту під забудову. Копія згаданого «Контракту...» зберігається у фондах ЛМІФ.

- ⁴⁷ Вул. Понінського – тепер вул. Івана Франка.
- ⁴⁸ У фондах ЛМІФ зберігається «Випис ч(исло) реп(резентативне) 15604. Акт нотарияльний списаний Климентієм Розлуцким субститутом ц(исарсько)-к(оролів-ського) нотаря Іосифа Онишкевича у Львові в Галичині». У цьому документі, що його 2 вересня 1902 року підписали І. Франко та К. Розлуцький, зазначено, що І.Франко взяв у банку «пожичку в квоті дванадцять тисяч (12 000) корон» і зобов'язувався «звернути сему ж банкови wraz з відсотками по чотири від ста (4%) річно в піврічних ратах амортизаційних в протягу тридцять чотирьох і пів (34 1/2) літ...». Цих відсотків письменник так і не зміг сплатити за свого життя. Сплатив їх син Тарас 27 вересня 1922 року.
- ⁴⁹ *Дрантивий* (зневажл.) – поганий, негідний, старий.
- ⁵⁰ *Вишневський* Олександр – поміщик з Київщини, із заможних землевласників Сквирщини. Діяч Київського губернського земства. Певний час був головою Союзу земельних власників. У 1918 року – міністр та віцеміністр внутрішніх справ Української держави.
- ⁵¹ *Вишенський* Іван (бл. 1550–1621) – український релігійний і літературний діяч раннього нового часу, православний монах, письменник-полеміст. Родом з Львівщини, з містечка Судова Вишня. У 1570-х роках став ченцем Афонського монастиря в Греції, де прожив 40 років. У 1604–1606 роках відвідав Україну, був гостем Львівського братства. Виступав на захист православ'я, був критиком Римо-католицької і Греко-католицьких церков. Автор близько 16 полемічно-дидактичних творів. Іван Франко написав поему «Іван Вишенський» (1900).
- ⁵² *Гофман* Ернст Теодор Амадей (нім. Ernst Theodor Amadeus Hoffmann; 1776–1822) – німецький письменник, композитор, художник, представник романтизму.
- ⁵³ *Золя* Еміль (фр. Émile Zola; 1840–1902) – французький письменник-натураліст, критик і політичний активіст.
- ⁵⁴ *Дон Кіхот* – головний герой однойменного роману іспанського письменника Мігеля Сервантеса Сааведри. Вислів «боротьба Дона Кіхота з вітряками» став фразеологічним зворотом, що означає марно боротися з уявними перешкодами. безглуздо та безрезультатно витрачати сили, енергію на подолання чи усунення уявних, неіснуючих перешкод.

Marta VOLOSHANSKA

ANOTHER MEMORY OF TARAS FRANKO ABOUT HIS FATHER

The memory of Taras Franko, the writer's second son, is kept in the funds of the Lviv National Literary and Memorial Museum of Ivan Franko. This is a typescript (LMIF (Lviv Museum of Ivan Franko), group «OR» (Originals), inv. No.2051), with some handwritten corrections, most likely by the author, without a signature. Year of writing isn't specified. However, according to some statements, it can be predicted that it's 1940. In the printed memoirs, which are given below, the language and spelling of the author are preserved.

Key words: Ivan Franko, Olha Franko, Andrii, Petro, Hanna Franky, memories, studies about Franko.